

DOI: 10.18524/2519-2523.2020.15.218676

УДК 930.2:005.742(477.74-21)“1838/1860”

STATISTICAL REPORTS OF THE ODESSA TRUSTEE COMMITTEE FOR PRISON AS A HISTORICAL SOURCE

Yevhenii Yurash

ORSID: <https://orcid.org/0000-0001-8866-225X>

Post-graduate student

of the Department of History of Ukraine

Odessa I. I. Mechnikov National University

2, Dvoryanska Str., Odessa, 65082, Ukraine

sasha.urash2000@gmail.com

The article analyzes "statistical reports" as a historical source for studying the history of the functioning of the Trustee Committee for Prison. The Trustee Committee for Prison has been identified as an important form of social policy for the protection of certain groups. The main directions of activity of the Odessa Trustee Committee for Prison are investigated on the example of annual statistical reports. The economic component is described as one of the important forms of work of the Committee. It was found that the source of funding for the Committee was both public funds and charitable contributions. The dynamics of the number of the members of the Odessa Trustee Committee for Prison in the first period of its existence has been established, as the annual reports indicated the list of names of all them. Statistics on the number of prisoners were analyzed and the types of crimes committed were identified. The spiritual life of prisoners is studied as an aspect of moral correction of convicts.

Key words: reports, statistics, The Trustee Committee for Prison, Odessa

Євгеній Юраш

ORSID: <https://orcid.org/0000-0001-8866-225X>

Аспірант кафедри історії України,

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

Вул. Дворянська, 2, Одеса, 65082, Україна

sasha.urash2000@gmail.com

СТАТИСТИЧНІ ЗВІТИ ОДЕСЬКОГО ПІКЛУВАЛЬНОГО КОМІТЕТУ ПРО В'ЯЗНИЦІ ЯК ІСТОРИЧНЕ ДЖЕРЕЛО

У статті проаналізовано статистичні звіти Піклувального комітету про в'язниці. Визначено, що Піклувальний комітет про в'язниці був одним із важливих форм реалізації соціальної політики щодо захисту окремих груп населення. На прикладі щорічних статистичних звітів досліджено основні напрямки діяльності Одеського Піклувального комітету про в'язниці. Охарактеризовано економічну складову як одну із важливих форм його роботи. Встановлено зміну чисельного складу Одеського Піклувального комітету про в'язниці в перші роки його існування. Досліджено роботу комітету в духовному вихованні арештантів.

Ключові слова: звіти, статистика, Піклувальний комітет про в'язниці, Одеса.

Тюремна політика сучасних держав, у тому числі й України, пройшла значний історичний шлях становлення та розвитку, має цілу низку етапів, кожному із яких відповідає та чи інша карно-виконавча система з притаманними їй характерними рисами. XIX ст. є найважливішим етапом розвитку регламентації соціальної політики щодо захисту окремої групи людей, які позбавлені волі та перебувають у місцях покарань. В Одесі, яка на той час входила до складу Російської імперії, ця політика розпочинає активно змінюватися з відкриттям Одеського Піклувального комітету про в'язниці у 1828 р., що було наслідком формування цілої мережі подібних закладів на території Російської імперії. Першим у Наддніпрянській Україні було створено комітет в Одесі, якому було надано права губернського Товариства. Він узяв на себе піклування над в'язницями Новоросійського краю і Бессарабської області. Організаційна діяльність Одеського Піклувального комітету про в'язниці координувалась відповідно до роботи Санкт-Петербурзького комітету, у тому числі на нього поширювалася і законодавча база. Тому Одеський комітет здійснював свою діяльність згідно з правилами, затвердженими імператором 19 липня 1819 р. Олександром I.

Для вивчення історичних процесів, зокрема діяльності різних благодійних організацій, велике значення мають статистичні джерела. Вони охоплюють досить різноманітні за змістом і формою інформацію, що виникла внаслідок масових описів, переписів, обліку та звітності. Саме аналіз статистичних звітів Піклувального комітету про в'язниці є **метою** даної публікації. У фонді №361 «Одеський міський комітет опіки над в'язницями (Одесский попечительный комитет о тюрьмах)» Державного архіву Одеської області зберігається достатньо статистичної інформації щодо висвітлення становлення та розвитку Одеського Піклувального комітету про в'язниці. Всього у фонді нараховується понад однієї тисячі справ з 1835 р. по 1900 р. Найбільшу групу статистичних джерел, що наявні в архіві, подали у формі звітів. При аналізі відповідних справ, увагу привертають саме звіти, що висвітлюють різні сфери діяльності та функціонування Піклувального комітету про в'язниці – керівний склад, соціально-економічна та організаційна складова тощо.

На початку звіту досить часто надавалася інформація про членів комітету, тим самим, не зважаючи на зосередження керівництва в руках офіційних осіб, зазначалось, що більшість його членів були приватними особами – великими підприємцями, священиками, громадськими діячами тощо. Будь-хто, хто робив систематичні благодійні внески, ставав членом комітету, а той хто робив одноразові пожертви – благодійником [6, с. 75].

В звіті за 1842 р. зазначалось «Віце-президентів – 3; Президент жіночого комітету – 1; членів чоловічого комітету – 31; членів жіночого комітету – 7» [3, арк. 1]. Наприкінці звіту також зазвичай надавався поіменний список зазначених осіб, а також і відомості про членів комітету, які через певні обставини переставали бути в складі комітету, наприклад через смерть: «одеський купець Миколай Никитич Кумперов помер» [3, арк. 9]. Отже, щорічні звіти важливі для відтворення цілісної картини саме складу членів Комітету протягом його існування.

При підготовці до оформлення щорічного звіту Одеський Піклувальної комітет про в'язниці мав обов'язкову звітну документацію – «Відомості пожертвувань різними благодійниками», «Відомість про число людей, що утримуються» та «Репорти».

Документація вищезгаданого типу надавала статистичні дані і висвітлювала переважно економічну складову діяльності комітету. Комітети на законодавчому

рівні звільнялися від суворої звітності як благодійні організації, проте Правила, за якими визначалась робота Піклувальних комітетів про в'язниці, особливу увагу приділяли регламентації фінансової діяльності. Жорсткий контроль за витратами грошових коштів і прозорість звітності були характерними рисами Правил [6, с. 76]. Саме тому у щорічних звітах будь-які внески записувались до відповідних документів – «Відомостей».

На прикладі звітної інформації фінансова допомога з боку держави на перших етапах існування Комітету надавалась з чітким перерозподілом. Так, у звіті за 1838 р. зазначалось про «отримання від Одеської міської Думи на продовольчі товари – 9 тис. 34 руб., на опалення тюремного замку – 5 тис.11 руб., на освітлення – 851 руб.»...«було здійснено благодійних внесків членами комітету – 985 руб., загалом визначали суму внесків – 180 тис. 13 руб.» [1, арк. 9 зв.]. Крім того, в зазначеному фонді також наявні звіти не лише по Одеському комітету, а і загальний звіт усього Піклувального товариства про в'язниці по всім імперським комітетам, яких станом на 1851 р. нараховувалось 52 [5, арк. 117 зв.]. Відтак, статистичні відомості дають можливість відобразити дані не лише конкретно по Одеському комітету, а й загалом провести порівняльну характеристику. Так, у звіті за 1859 р. зазначено, що станом на 1 січня 1859 р. у Комітеті нараховувалось 18,970 руб., а протягом року скарбниця поповнилась державними коштами на суму в 34,410 руб. та 14,861 руб. благодійними внесками. І якщо для прикладу порівняти благодійні внески по іншим комітетам імперії, то саме благодійники Одеського комітету були на третьому місці, звичайно ж після Санкт-Петербурзького та Московського комітетів [4, арк. 129 зв.].

Пожертвування було однією з форм економічної складової функціонування Одеського Піклувального комітету. Відомості пожертвувань різними благодійниками можуть надати достатньо інформації щодо висвітлення відомостей про людину, яка робить внесок, зокрема, її суспільний стан, дату та її розмір пожертвування, а при аналізі різних звітів за різні роки, то і періодичність подібних внесків. Так, у такій «Відомості» за 1840 р. зазначалося – «січня 29 – пожертвувано Генеральшою Сабантьєвою булок 25 фунтів ... лютого 17 – міщанкою Шумською булок 22 фунтів» [2, арк. 2]. Іноді пожертвування робились анонімно, але запис відповідний робився «квітня 12 – Невідомою особою пожертвувано на свято десять рублів асигнаціями» [2, арк. 2], або ж «грудня 21 – невідомою особою риби 4 пуда» [2, арк. 3]. Окрім того можна й охарактеризувати форми пожертвувань – гроші або ж товари споживання тощо.

При аналізі звітів можна отримати інформацію і про кількість арештантів, які перебували у лікарні при тюремному замку, так, наприклад, «за звітом 1838 р. до лікарні протягом року звернулось 362 арештанти по чоловічому відділенні та 59 – по жіночому, з них за рік померло 6 арештантів чоловічого відділення» [1, арк. 12]. А вже через декілька років спостерігаємо наступну статистику «протягом року (1842 р.) в лікарню тюремного замку звернулись 377 арештантів чоловічого комітету і 101 арештантів жіночого» [2, арк. 3], також зазначалося про кількість арештантів, які одужали та окремо померли. Загалом зазначена інформація констатує саме характеристику умов проживання та певну стабільність щодо кількості звернень хворих до лікарні.

Зведені звіти Піклувального комітету надають інформацію і про духовну складову життя арештантів, знову ж таки як загалом, так і показники по окремих комітетах. Дійсно, комітет по-особливому спостерігав за духовним життям ув'язнених та мав направляти їх «на шлях істини» і звітувати про їхню релігійну приналежність. Так, наприклад, у звіті за 1851 р. зазначалося, що по Одеському комітету до православної

церкви приєдналось шість арештантів [5, арк. 120 зв.]. Також у звітах надавалась статистика щодо загальної кількості ув'язнених за конкретними злочинами та загальна кількість арештантів, які утримувались у в'язницях імперії. Так, станом на 1851 р. загальна кількість арештантів складала 41 тис. 416 осіб [5, арк. 125], а вже у 1859 р. – 138 тис. 343 особи. Згідно з зазначеними даними найбільше було злочинців скояли крадіжку, шахрайство, дрібні злочини тощо.

Отже, статистичні звіти є цінним джерелом для вивчення історії становлення та розвитку соціальної політики щодо захисту окремих груп населення як в Російській імперії загалом, так і в Одеському Піклувальному комітеті про в'язниці. Кількісні показники дають можливість не лише за конкретними показниками висвітлити економічну, соціальну, структурну складові функціонування комітету та їхні зміни. Відповідно при аналізі кількісних даних постає можливість комплексного дослідження рівня злочинності в регіоні, на конкретних прикладах дослідити умови відбування покарань і можливість зміни цих умов.

Джерела та література:

1. Державний архів Одеської області. – Ф.361. – Оп.1. – Спр. 8. – 34 арк. (Звіт піклувального комітету за 1839 рік і про дії свої).
2. Державний архів Одеської області. – Ф.361. – Оп.1. – Спр. 21а. – 26 арк. (Відомості до річного звіту за 1840 рік).
3. Державний архів Одеської області. – Ф.361. – Оп.1. – Спр. 39. – 10 арк. (Річний звіт піклувального про в'язниці комітету).
4. Державний архів Одеської області. – Ф.361. – Оп.1. – Спр. 68. – 156 арк. (Про звіт Комітету за 1846 рік і про утримання арештантів)
5. Державний архів Одеської області. – Ф.361. – Оп.1. – Спр. 142. – 125 арк. (Про річні звіти про грошові суми і дія Комітету за 1851 рік).
6. Пальченкова В. М. Трансформація правової регламентації діяльності Товариства піклувального про тюрми (1819-1919) / В. М. Пальченкова // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2012. – № 4. – С.74-76.

References:

1. Derzhavnyy arkhiv Odes'koyi oblasti (The State Archives of the Odessa region (Ukraine)). F.361. Op.1. Spr. 8. 34 ark. (Zvit pikluvalnoho komitetu za 1839 rik i pro dii svoi) [in Russian]
2. Derzhavnyy arkhiv Odes'koyi oblasti (The State Archives of the Odessa region (Ukraine)). F.361. Op.1. Spr. 21a. 26 ark. (Vidomosti do richnoho zvituzha 1840 rik) [in Russian]
3. Derzhavnyy arkhiv Odes'koyi oblasti (The State Archives of the Odessa region (Ukraine)). F.361 (Odeskyi miskiyi komitet opiky nad viaznytsiamy). Op.1. Spr. 39. 10 ark. (Richnyi zvit pikluvalnoho pro viaznytsi komitetu) [in Russian]
4. Derzhavnyy arkhiv Odes'koyi oblasti (The State Archives of the Odessa region (Ukraine)). F.361. Op.1. Spr. 142. 125 ark. (Pro zvit Komitetu za 1846 rik i pro utrymannia areshstantiv) [in Russian]
5. Derzhavnyy arkhiv Odes'koyi oblasti (The State Archives of the Odessa region (Ukraine)). F.361. Op.1. Spr. 68. 156 ark. (Pro richni zvity pro hroshovi sumy i diiakh Komitetu za 1851 rik) [in Russian]
6. Palchenkova, V., 2012. Transformatsiia pravovoi rehlamentsatsii diialnosti Tovarystva pikluvalnoho pro tiumy (1819-1919). *Naukovyi visnyk Dnipropetrovskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav*, 4, p.74-76. [in Ukrainian]

Отримано: 03.12.2020 р.